
EX LIBRIS
ІВАНА
ЛУЧКОВА

UNIVERSITY OF TORONTO
VELUT ARBOR ÆVO

ДЕШЕВА БІБЛЇОТЕКА.
Ч. 2.

ІСТОРИЧНІ ПІСНЇ

УКРАЇНСЬКОГО НАРОДА.

Впорядкував
МИРОСЛАВ СІЧИНСЬКИЙ.

Цїна 8 сот.

ЛЬВІВ, 1908.

Накладом української академічної молодїжи.

З друкарнї Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

AUG
4
1983

ПЕРЕДНЕ СЛОВО.

А ми-ж тую червону калину піднімемо,
А ми-ж свою славну Україну
Гей, гей, розвеселимо!...

Отсих кільканайцять історичних пісень з козацьких часів се частина давного і найкрасшого духового майна українського народа. Не зложили їх книжні поети, — *їх зложив сам народ.* А співали їх наші люди цілі столїтя — на Чорному Морі, на турецьких кораблях-ґалєрах, де сиділи окровавлені, обнажені, у три ряди посажені — і в підземних тюрмах-темницях при брязкотї ланцухів-кайданів. Ті наші стародавні народні пісні лунали з шумом вітру серед безмежних степів українських на самотних могилах, греміли з тупотом походу козацьких полків на дорогах в Польщу ведучих. Чути їх було на нашім вольнім Запорожу, на сонцем залитих, Дніпровими филями облитих островах козацької Січи. І в битвах бучних і в побідах гучних, в недолї і на волї — всюди ішли за нашим народом сї пісні.

І дійшли до наших часів, — по великих нещастях і лихолітях, які пережила Вкраїна, — дійшли як птиці з поломаними крилами, часом затемнені, неясні, неповні. Та все таки бє від них велика любов до нашої Вітчини, до нашої тяжкої та величної бувальщини, до волї. І є в них кровю обкипілий протест против татарської неволї, польської кормиги, московського гнету та лукавства,

Тепер призабули ся ті пісні між нашим народом, забули ся і преславні змаганя прадідів наших.

Гей, у лузї червона калина похилила ся,
Чогось наша славна Україна зажурила ся...

Пускаємо знов давні пісні між народ. Нехай наші люди читають їх, нехай згадують давну славу, — нехай підіймуть на ново боротьбу за Україну!

А ми-ж тую червону калину піднімемо,
А ми-ж свою славну Україну
Гей, гей, розвеселимо!...

Татари і Турки.

I. Татарські напади.

1.

Зажурилась Україна, що нїгде прожити,
Гей, витоптала орда кіньми маленькії дїти.
Ой, маленьких витоптала, великих забрала,
Назад руки постягала, під хана погнала.

2.

За річкою, огнї горять,
Там Татари полон дїлять.
Село наше запалили
І богатство розграбили,
Стару неньку зарубали,
А миленьку в полон взяли,
А в долинї бубни гудуть
Бо на заріз людий ведуть:
Коло шиї аркан вєть ся,
А по ногах лабцух бєть ся, —
А я бідний з дїточками
Піду лїсом стежечками.

3.

Коли Турки воювали,
Білу челядь забирали;
І в нашої попадоньки
Взяли вони три дївоньки.

Одну взяли попри коні,
Попри коні на ремені;
Другу взяли попри возї,
Попри возї на мотузї;
Третю взяли в чорні мажі...
Що ї взяли попри коні,
Попри коні на ремені,
Тота плаче: „Ой, Боже мій!
Косо моя жовтенькая!
Не мати тя розчісує,
Візник бичем розтріпує!“
Що ї взяли попри возї,
Попри возї на мотузї,
Тота кричить:
„Ой, Боже мій! Ніжки мої,
Ніжки мої біленькії!
Не мати вас умиває,
Пісок пальцї розїдає,
Кровця пучки заливає!“
Що ї взяли в чорні мажі,
Тота плаче, тота кричить:
„Ой, Боже мій! Очка мої,
Очка мої чорненькії!
Тільки краю проходили,
А білий сьвіт не виділи!“

4.

Ой, у полї береза стояла,
На березї зозуля кувала,
Питала ся зозуля берези:
— „Чом береза біла, не зелена?“
— „Як я маю зеленою бути?
Підомною стояли Татари,
Шабельками гиля обтинали,
Ясненькії огнї розкладали
Копитами землю ґрасували,
З під коріня води добували,
Вороного коня напували...“

II. Турецька неволя.

Ой, на Чорному Морю,
На білому каменю,
Не ясний сокіл квилить проквиляє,
Як син до батька, до матери з тяжкої неволї
В городи християнські поклон посилає,
Сокола ясненького рідним братом називає:
„Соколе ясний,
Брате мій рідний!
Ти високо лїтаєш, ти далеко буваєш...
Чому у мого батька, — у матери нїколи в гостях
Полинь ти, соколе ясний, [не буваєш?
Брате мій рідний,
У городи українські,
Сядь-пади,
У мого батька й матери перед ворітьми,
Жалїбненько проквили,
Об моїй пригоді козацькій припомяни,
Ще мойому батьку й матері більшого жалю завдай.
Нехай батько й матуся
Мою пригоду козацькую знають,
Статки, маєтки збувають, скарби збирають,
Головоньку козацькую з тяжкої неволї визволяють!
Бо як стане Чорне Море сограватп,
То не знати ме отець, анї мати
У котрій каторзї шукати,
Чи у пристани козловській,
Чи в городї Царигради на базарі.
Будуть нас Турки-яничари набігати,
За Червоне Море в арабськую землю продавати.
Будуть за нас срібло-злото не лїчачи,
Сукна дорогі поставами, не мірячи, за нас брати!“
То брат товариш теє зачуває,
До брата товариша промовляє:
„Товаришу, брате мій рідний!
Та не треба нам в городи українські поклону по-
[силати,
Свому батьку й матцї більшого жалю завдавати.
Бо хоть наш батько й мати будуть добре дбати,

Ґрунти, великі маєтки збувати,
Скарби збирати, —
Та не знати муть, де в якій тяжкій неволи ту-
[рецькій синів своїх шукати:
Що сюди ніхто не заходжає,
І люд хрещений не заїзджає,
Тільки соколи ясненькі літають,
На темници сїдають,
Жалібно квилять-проквиляють.
Нас всїх бідних невольників у тяжкій неволи ту-
Добрим здоровлєм навіщають“. [рецькій
Баша турецький, бусурманський,
Недовірок християнський,
По ринку він походжає
Він сам добре теє зачуває.
На слуги свої, на Турки-яничари зо зла гукає:
„Кажу я вам, Турки-яничари, добре ви дбайте!
Із ряду до ряду захожайте,
По три пучки тернини і червоної таволги*) наби-
[бирайте,
Бідного невольника по тричи в однім місци за-
Тоді слуги, слуги, Турки-яничари, [тинайте!“
Добре дбали,
Із ряду до ряду заходжали,
По три пучки тернини і червоної таволги у руки
[набирали,
По тричи в однім місци бідного невольника за-
[тинали,
Тїло біле козацьке, молодецьке коло жовтої кости
[оббивали,
Кров християнську неповинно проливали.
Стали бідні невольники на собі кров добачати,
Стали землю турецьку, віру бусурманську
Клясти-проклинати:
„Ти земле турецька, віро бусурманська,
Ти розлуко християнська!
Не одного ти розлучила мужа з женою,
Брата з сестрою,

*) лози.

Діток маленьких з отцем і маткою!“
Визволь, Господи, всіх бідних невольників
З тяжкої неволі турецької,
З каторги бусурманської,
На тихі води,
На ясні зорі,
У край веселий,
Між мир хрещений!

III. Мати виряджає сина в поход на Татар.

Ой, по горах сніги лежать,
По долинах води стоять,
А по шляхах маки цьвітуть;
Тож не маки червоненькі,
То козаки молоденькі,
Битим шляхом у Крим ідуть...
Гомін, гомін по діброві,
Туман поле покриває,
Мати сина прикликає.
— „Вернись, сину до домоньку,
Змию тобі головоньку.“
— „Ізмий, мамо, сама собі,
Або моїй рідній сестрі,
Мене змиють дрібні дощі,
А розчешуть густі терни,
А висушить ясне сонце,
А розкуйдить буйний вітер!“
— „Вернись, синку, до домоньку,
Постелю ти постелоньку.“
— „Стели, мати, сама собі,
Або моїй рідній сестрі;
Я постелю сірачину,
А в головах кулачину,
А вкрию ся калиновим листом
Та не розстану ся з товариством.
Доведеть ся, мамо,
В степу ночувати,
Чорненькими кучерами
Степи устеляти,

Своїм білим тілом
Орлів годувати;
Червоною кровю
Річки напувати,
А жовтою костию,
Мости вимощати!“
Пішов козак, — співаючи,
Стара мати, — ридаючи.

IV. Поворот з походу.

„Ой, панове молодці, відкіль ідете?
Та з якої стороночки, та що везете?“
— „Ой, пане гетьмане! Були в бісурмана,
Багацько в чортяги всякого надбаня!“ —
„А щож ви панове, що ви там чували,
Що ви там видали, та чого набрали?“
— „Взяли по три смухи з барана,
Четверту маленьку з самого бусурмана!“

Боротьба з Польщею.

V. Перші повстаня.

1.

Ой, то Ляхи — вражі сини,
Вкраїну зрубали,
Течуть річки кервавії
Темними лугами.
Ступай коню підомною
Широко ногами,
Ідуть Ляхи — вражі сини
В погоню за нами.
Летить орел понад полем,
А в повітру вєть ся,
Ой там, ой там славний козак
З Поляками бєть ся.

Ой, годї вам, вражі Ляхи,
Руську кровцю пити,
Неоден Лях молоденький
Осиротив дїти.

2.

Розлили ся круті бережечки,
Гей, гей, по роздолї,
Пожурились славні козаченьки у неволї.
Гей, ви хлопцї, ви добрі молодцї, не журіть ся,
Посїдлайте конї воронії, — садовіть ся.
Та поїдем у чистеє поле, у Варшаву,
Та наберем червоної китайки, та на славу!
Гей, щоб наша червона китайка не злиняла,
Та щоб наша козацькая слава не пропала,
Гей, щоб наша червона китайка червонїла,
А щоб наша козацькая слава не змарнїла!
Гей, у лузї червона калина похилила ся,
Чогось наша славна Україна зажурила ся...
А миж тую червону калину піднїмемо,
А миж нашу славну Україну
Гей, гей, розвеселимо!

3.

Ой, на біду, на горе козак уродив ся,
В чистім полї, край дороги ляшкам знадобив ся.
У недїленьку в ранцї, тай славонька стала:
Взяли ляшки сїромаху забили в кайдани,
Що на ноги кайдани, на руки скрипицї,
Посадили сїромаху в темнії темницї.
Приїзджає жовнїр, став його питати:
„Чи є в тебе, козаченьку, отець, рідна мати?“
„Ой, Великий Луг — батько, а Сїч моя мати!
А ви менї не пани, а я вам не хлопець,
Догадайтесь сини вражі, що я Запорожець!“

VI. Жовті Води.

Чи не той то хміль, що коло тичин вєть ся?
Гей, той то Хмельницький, що з Ляхами бєть ся!

Чи не той то хміль, що у ниві кисне?
Ой, той то Хмельницький, що ляшеньків тисне!
Гей, поїхав Хмельницький до Жовтого Броду,
Гей, неоден Лях лежить головою в воду!
Не пий Хмельницький дуже тої жовтої води,
Іде Ляхів сорок тисяч хорошої вроди.
„А я Ляхів не бою ся і гадки не маю,
За собою великую потугу я знаю,
І ще татарськую орду за собою веду,
А все, вражі Ляхи, на вашу біду!“
Утїкали Ляхи, погубили шуби...
Гей, неоден Лях лежить, вищіривши зуби!
Становили собі Ляхи дубовії хати,
Прийдеть ся ляшенькам в Польщу утїкати!
Утїкали Ляхів великії полки,
Їли Ляхів собаки і сїрії вовки.
Гей, там поле, а на полї цьвіти:
Не по однім Ляху заплакали дїти.
Гей, там річка, через річку глиця*),
Не по однім Ляху зісталась вдовиця.

VII. Корсунь.

Ой, обізветь ся пан Хмельницький,
Отаман-батько чигиринський:
„Гей, друзї-молодцї, братя козаки-Запорожцї!
Добре дбайте, борзо гадайте,
Із Ляхами пиво варити зачинайте!
Ляцький солод, — козацька вода;
Ляцькі дрова, — козацькі труда...“

*

Тож то козаки із Ляхами
Пиво варить зачинали!
Ляхи чогось догадались,
Від козаків чогось утїкали,
А козаки на Ляхів нарікали:
„Ой, ви Ляхове, пеські синове!

---

*) кладка.

Чом ви не дожидаєте,
Нашого пива не допиваєте?“
Гей, обізветь ся пан Хмельницький,
Отаман-батько чигиринський:
„Гей, друзї молодцї, братя козаки-Запорожцї,
Добре знайте, борзо гадайте,
Від села Ситників до города Корсуня
Шлях канавою*) перекопайте,
Потоцького піймайте, менї в руки подайте!“
Тодї козаки Ляхів доганяли,
Пана Потоцького піймали, як барана звязали
Та перед Хмельницького гетьмана примчали:
„Гей Потоцький, Потоцький!
Чом у тебе й досї розум жіноцький?
Не годиш ся-ж ти воювати!
Не вмів ти єси в Подільськім Камінцї пробувати,
Печеного поросяти, курицї з перцем
Та з шапраном уживати;
А тепер не зумієш ти з нами козаками воювати
І житньої соломахи з тулузком уплїтати!
Хиба велю тебе до рук кримському хану дати,
Щоб навчили тебе Кримцї-нагаї
Сирої кобилини жовати,
Або житньої соломахи
Бузиновим молоком запивати!“
Тодї Ляхи чогось догадались,
На Жидів нарікали:
„Гей, ви, Жидове, поганські синове!
На що то ви великий бунт, тревогу зривали,
На милю по три корчми становили,
Великії мита брали:
Від возового по пів-золотого,
Від пішого по два гроші,
А ще не минали й сердешного старця, —
Відбирали пшоно та яйця!
А тепер ви тії скарби збирайте
Та Хмельницького єднайте.
А то, як не будете Хмельницького єднати,

*) ровом.

То не зарікайтесь за річку Вислу
До Польщі прудко тікати!“

*

Отсе, панове-молодці, над Польщею
Не чорна хмара вставала,
Не одна пані-ляшка удовою зосталась.
Ой, озоветь ся одна пані-ляшка:
„Нема мого пана Гриця!
Десь поїхав дивить ся,
Як буде козацьке пиво варить ся!“
Ой, озоветь ся друга пані-ляшка:
„Нема мого пана Яна!
Десь його звязали козаки, як би барана,
Та повели до свого гетьмана!“
Ой, озоветь ся третя пані-ляшка:
„Нема мого пана Томаша!
Десь його Хмельницького козаки
Повели до свого коша!“
Ой, озоветь ся четверта пані-ляшка:
„Нема мого пана Якуба!
Ой, Якубе, Якубе!
Десь тебе з Жовтої Води,
З бистрої річки Прута й до віку не буде!
Десь узяли Хмельницького козаки
Та либонь повісили його десь на дубі!“
Ой, не чорна хмара над Польщею встала,
Тож то не одна ляшка удовою стала!
Бо на праву середу
Гнали козаки Ляхів так як би череду.
Ой, котрих гнали до Прута,
Була доріженька дуже крута;
Которих до Буська,
Була доріженька дуже грузька;
А которих до Хотини, то біжучи попоїли,
То кидали Ляхів козаки у воду,
На вічну прохолоду!...

VIII. Плач ґрафинї Марини Потоцької.

Засвистали козаченьки в похід з полуночи,
Заплакала Марусенька свої чорні очи.
„Не плач, не плач, Марусенько,
Возьмем тя з собою,
Як будемо виїзджати в чужую сторону.“
„Ой, їдь та їдь, мій миленький,
Та не забавляй ся,
На конику вороненькім назад повертай ся.“
„Ой, Бог знає, Бог відає, чи я поверну ся,
Кінь вороний на подвірю чогось іспіткнув ся!“
Ішли Ляхи на три шляхи, дороги питали:
„Чи сюда козаки йшли, чи ви не видали?“
Всї Поляки, які йшли, по три конї мали,
Хвалили ся Поляченьки, що в'ни звоювали:
„Ми підемо, пане брате, козаків рубати,
А як прийде зла година, будем утїкати!“
Розплачеть ся, розтужить ся, Потоцького жона:
„Чи я-ж тобі, пан Потоцький, давно не товкла?
Давно уже ти, Потоцький, з козаки воюєш,
Ти козаків не звоюєш, свою силу згубиш!...“

IX. Перебийніс.

Ой, почувайте і повідайте,
Що на Вкраїнї повстало,
Що за Дашовим під Сорокою
Множество Ляхів пропало!
А Перебийніс водить не много —
Сїмсот козаків з собою,
Рубає мечем голови з плечей,
А решту топить водою!
Ой, пийте, Ляхи, води з калюжі,
Води болотянії,
А що пивали на тій Вкраїнї
Пива та меди ситнії!
Дивують пани, песькії сини,
Що козак уживає...
Уживає козак щуку-рибаху,

Ще із водою соломаху.
Та по чім козак славен?
З мушкетом стане, аж серце вяне,
А Лях від жаху вмирає!
Ой, бачиш Ляше, що наш Хмельницкий
На жовтім піску підбив ся?
Від нас козаків, добрих юнаків
Ні один ляшок не скрив ся!
Ой, диви ся, Ляше, що козак скаче
На воронім коню перед тобою?
Ти, Ляше, злякнеш, із коня спадеш,
Сам присиплеш ся землею.
Ой, бачиш, Ляше, що по Случ наше,
По Костяную могилу,
А що не схотіли, забунтували
Тай ви втеряли Вкраїну.
Зависли Ляшки, зависли,
Як чорна хмара на Вислї...
Ляцькую славу загнав під лаву,
Сам бравий козак гуляє!
Нуте, козаки, у скоки,
Заберемо ся під боки,
Заженїм ляшка, вражого сина,
Аж за Дунай глибокий!
Ой, нависли Ляхи, нависли
А як ворони на вишни..
Не попустимо ляхви із Польщі,
Поки нашої жизни!
Гей, нуте-ж, козаки, нуте-ж у скоки,
Поберемо ся в боки,
Загнали Ляхів аж за Вислу,
Не вернуть ся і в три роки!
— — — — — — — — — — — —
Загнали Ляхів аж за Вислу,
Не вернуть ся і в три роки!

X. Похід в Волощину.

Із Низу, із Дніпра тихий вітер повіває,
Військо козацьке в поход виступає:
Тілько Бог сьвятий знає, Бог сьвятий відає,
Що Хмельницький думає-гадає!
Об тім не знали ні сотники, ні полковники,
Ні отамани курінниї, чури козацькиї,
Ні мужі громадськиї.
Тільки Бог сьвятий знає,
Що наш пан гетьман Хмельницький,
Батько Зинов Богдан чигиринський,
У городі Чигирині задумав, вже й загадав.
Дванацять пар пушок*) вперед себе відіслав,
А ще стиха до козаків словами промовляв:
„Козаки ви, молодці, ідіть же ви рідниї!
Прошу я вас, добре дбайте,
Та в охотнеє військо поспішайте!“
За гетьманом Хмельницьким козаки йдуть,
Як ярая пчола гудуть.
Котрий козак не має в себе
Шаблї булатної, пищалї семипядної,
Той козак кий на плечі забирає,
За гетьманом Хмельницьким
В охотне військо поспішає.
Як до річки Дністра прибував,
Сам Хмельницький наперед всїх рушав,
На три части козаків переправляв,
А ще до города Сороки прибував,
Під городом Сорокою шанцї копав
У шанцях куренем стояв.
А ще од своїх рук листи писав,
До Василія молдавського посилав,
А в листах приписував, словами промовляв:
„Ей, Василю молдавський, господарю волоський!
Що тепер зі мною будеш думати й гадати:
Чи будеш бить ся, чи будеш мирить ся?

---

*) гармат.

Чи на примирє будеш приймати,
Чи славної Волощини половину віддавати?
Чи городи свої волоські уступати,
Чи червінцями полумиски сповняти,
Чи будеш гетьмана Хмельницького благати?“
Тодіж Василій молдавський,
Господар волоський, листи читає,
Назад відсилає, а в листах приписує:
„Пане гетьмане Хмельницький,
Батьку, Зинов Богдане чигиринський!
Не буду я з тобою ні бить ся, ні мирить ся,
Ні городів тобі своїх волоських уступати,
Ні червінцями полумисків сповняти.
Не лучче-б тобі покорить ся меншому
Не нужли мені тобі старшому?“
От, тоді-то Хмельницький сії слова зачував,
Так він сам на доброго коня сїдав,
Коло города Сороки поїзджав,
На город Сороку поглядав,
І ще стиха словами промовляв:
„Ей, городе, городе Сороко!
Ще ти моїм козакам не заполоха!
Буду я тебе доставати,
Буду я з тебе великії скарби мати,
Свою голоту наповняти,
По битому тарелю на місяць жалованя давати!“
От, тоді-то Хмельницький як похвалив ся,
Так гаразд добре й учинив:
Город Сороку у неділю рано до обіда взяв,
На ринку обід пообідав,
К полудневій годині до города Сочави припав,
Город Сочаву огнем запалив
І мечем ізплїндрував.
Тоді Ляхи із города із Сочави утїкали,
Василю молдавському знати давали.
То Василь молдавський до Яс прибуває,
Словами промовляє:
„Ой, ви Яси мої, Яси! булисьте дуже красні,
Та вже не будете такі, як прийдуть козаки!...“

*

От, тодї то Василь Молдавський,
Господар волоський,
Від своїх рук листи писав,
До Николая Потоцького, гетьмана польського, по-
[слав:
„Ей, Николо Потоцький, гетьмане польський!
За дорогими напитками, бенькетами уганяєш,
Чом ти Хмельницького не єднаєш?
Ти-ж бо то на славній Українї пеш, гуляєш,
Та об моїй ти пригодї нїчого не знаєш.
Що-ж то в вас гетьман Хмельницький?
І десь узяв ся такий то Русин,
Що всю мою землю волоську обрушив!
Вже почав він землю кінськими копитами орати,
Кровю молдавською поливати!
Все моє поле копєм ізорав,
Усїм моїм Волохам, як галкам,
З плїч головки познимав;
Де були в полї стежки, доріжки, —
Волоськими головками повимощував;
Де були в полї глубокії долини, —
Волоською кровю повиповнював.“
От, тодї то Николай Потоцький, гетьман польський,
Листи читає,
Назад відсилає, а в листах прописує:
„Ей, Василю Молдавський, господарю волоський!
Колиж ти хотів в своїй Волощинї
Тихо проживати,
Було тобі Хмельницького
У вічнії часи не займати!
Бо дав ся минї гетьман Хмельницький
Гаразд добре знати:
У первій війнї на Жовтій Водї
Пятнацять моїх лицарів стрічав,
Не великий їм одвіт віддав:
Всїм, як галкам голови з плїч поздіймав;
Трох синів моїх живцем узяв,
Турецькому салтану в подарунку віділав;
Мене, Николая Потоцького, гетьмана польського,
Три днї на прикові край пушки держав,

Анї пить менї, їсти не дав!
То дав ся менї гетьман Хмельницький
Гаразд добре знати.
Ой, тепер я буду добре знати,
Буду його во вік вічний памятати,
До віку вічного України не займати!“
То пан Хмельницький добре учинив:
Польщу засмутив, Волощину побідив,
Гетьманщину звеселив!
В той час була честь, слава,
Військовая справа,
Сама себе на сьміх не давала,
Неприятеля під ноги топтала!

XI. Польські насильства і нове повстанє.

1.

Ей, чи гаразд, чи добре наш гетьман Хмель-
[ницький учинив,
Що з Ляхами, з мостивими панами, у Білій Цер-
[кві замирив?
Та велїв Ляхам, милостивим панам,
По козаках, по мужиках стацією стояти,
Та не велїв великої стації вимишляти,
Анї козаку нї мужику жадної кривди починати.
То ще-ж то, Ляхи, милостиві пани,
По козаках і по мужиках стацією постали
Та великую стацію вимишляли.
Та вжеж пани-Ляхи на Українї три місяцї стояли;
Стало на четвертий місяць повертати,
Стали пани-Ляхи спосіб прибирати,
Від козаків ключі повідбирали
Та стали над їх домами господарями...
То вжеж Лях містом іде
Казав би, як свиня нескребана ухом веде.
То Лях до корчми прихожає,
Як свиня ухо до корчми прикладає,
Іще слухає Лях, прослухає,
Що козак про Ляхів розмовляє,
Чи судить його де козак або мужик...

У корчму уходжає та козака за чуб хватає.
То козак козацький звичай знає:
То будь то до Ляха медом-шклянкою,
Або оковитою-горівкою чаркою витає,
А тут Ляха за чуб хватає
І межи очи шкляницею шмагає,
І келепом по ребрам торкає,
Іще стиха словами промовляє:
„Не лучче-б тобі, Ляше, превражий сину
В Польщі з своєю жінкою спати,
А ніж в корчму вхождати?
Ей, Ляхи-ж ви, Ляхи мостивії пани!
Хотяж ви від нас ключі повідбирали
І стали над нашими домами господарями, —
Хотя-б ви нашу компанію не находжали!“
Тоді-ж козаки стали у раді як малії діти,
У неділю рано Богу помолившись,
Від своїх рук листи писали,
До гетьмана Хмельницького посилали,
А в листах прописували:
„Пане гетьмане Хмельницький!
Батьку Зинов наш чигиринський!
За що ти на нас такий гнів положив?
На що ти на нас такий ясир*) наслав?
Уже-ж ми тепер ні в чому волї не маєм;
Ляхи, мостивії пани, від нас ключі повідбирали.
І стали над нашими домами господарями.
Звели нам з Ляхами великий бунт зривати!...“
Тодї то пан Хмельницький добре дбав,
Козаків до схід сонця у похід випровожав
І стиха словами промовляв:
„Гей, нуте діти, козаки-друзї!
Прошу я вас, добре дбайте,
По три, по чотири з куренів вставайте
І до дрючків і до оглобель хватайте!
На славну Україну прибувайте
І Ляхів-панів у нічку, у четвертеньку
Так як кабанів зганяйте!

*) неволю.

Ляхів, мостивих панів, у пень рубайте,
Кров їх ляцьку у полї
З жовтим піском мішайте,
Нашої славної України у поругу не подайте!“
То вже-ж із куренів по три, по чотири вставали,
До дрючків і до оглобель хватали
І Ляхів-панів, так як кабанів,
У нічку у четвертеньку заганяли.
Тодї Ляхи, мостивії пани, догадливі бували,
Усї по лїсах, по кущах повтїкали.
То козак і лїсом біжить,
А Лях за кущем лежить і лежачи дріжить:
То козак Ляха за кущем знахождає,
Келепом межи плечі наганяє
І стиха словами промовляє:
„Ей, Ляхи же ви, Ляхи, мостивії пани!
Годї-ж вам по за кущами валять ся,
Пора до ваших жінок на опочивок іти:
Уже ваші жінки і подушки поперебивали,
Вас Ляхів, мостивих панів, ожидали!“
То вже оден козак лугом біжить;
Коли дивить ся на кущ, аж кущ дріжить;
Коли дивить ся у кущ, —
Аж у кущі Лях як жлудко лежить.
То козак козацький звичай знає,
Із коня встає і Ляха за чуб хватає.
І келепом по ребрах торкає.
То Лях до козака словами промовляє:
„Луччеб, козурю*),
Могли мої очи на потилиці стати,
Ніж би я міг изза річки Висли
На Україну поглядати!“
Тодї то Ляхи козаків рідними братами узивали:
„Ей, козаки, рідниї брати!
Коли-б ви добре дбали та нас за Вислу-річку
Хоть у одних сорочках пускали!“
От, тодї-то Ляхам Бог погодив,
На Вислї-річцї лїд обломив.

---

*) козаче.

Тоді козаки Ляхів ратували. —
За патли хватали,
Та ще й далї під лїд підпихали.
І стиха словами промовляли:
„Ей, Ляхи-ж ви, Ляхи, мостивії пани!
Колись наші діди над сею річкою козакували
Та в сій річцї скарби поховали.
Як будете скарби находити,
Будем з вами по полам дїлити,
Тоді будем з вами за рідного брата жити.
Ступайте, тут вам дорога одна —
До самого дна!...“

2.

Ой, в Чутї, в лїсї козаки гуляли,
З ляцької области добич вони мали
Дерли вони панів, дерли і Ляхів:
Де жид богатий, то й того не минали.
Памятайте ляшки, де козацькії шляшки
Тай не забувайте і нас споминайте.
Бо як ми живі будем, то вас не забудем,
Хоч у десять годів, то до вас прибудем.

XII. Запорожець.

Хоть дивись на мене, та ба, не вгадаєш,
Відкіль родом, і як зовуть, нї чичирк*) не знаєш.
Коли трапилось кому у степах бувати,
Той може прізвище моє угадати...
А в мене імя не одно, а єсть їх до ката;
Так зовуть, як набіжить на якого свата:
Жид з біди за рідного батька почитає,
Милостивим добродієм ляхва називає..
Тепер, бачу, на сьвіті біда,
Що мене відцурав ся рід,
Не бій ся, як був богат,
То казали: „Іван брат“;
А тепер, ях нічого не маю,

*) нї трохи

То й ніхто й не знає.
А як розживеть ся голота, тай загуляє,
Тодї до чорта роду і всякий пізнає...
Гай, гай! Як я молод бував,
Що то в мене була за сила!
Як Ляхів боров, то й рука не трусила.
Бачу, що вже не добра літ наших година,
Скоро цьвіте і вяне, як у полї билина.
Хоча-ж мінї і не страшно на степу вмирати,
Тільки жаль, що нікому буде поховати.
Татарин цураєть ся, а Лях не приступить,
Хиба яка звірюка за ногу в байраки поцупить.
І справдї, пристарівшись, на Русь піїти мушу,
Бо там обпоминають попи мою душу.
Тількиж мінї не хочеть ся на лаві вмирати,
Ще тягне охота з Ляхами гуляти!
Хоч уже і зледащів, однак чують плечі:
Здаєть ся поборов ся б і ще з Ляхами гречи*)
Іщеб прогнав панів за Вислу хоч трохи,
Гинулиб Ляхи, як від жару блохи!...
Случалось мінї нераз в степах варить пиво:
Пив Турчин, пив Татарин, пив і Лях на диво;
Богацько лежить і тепер з похмілля
Мертвих голов і кісток від того весїля!
Надія в мене певна: мушкет сїромаха,
Та ще не заржавіла шабля моя сваха.
Хоч вона не раз кровю вмила ся,
Таки й тепер, як би розізлила ся,
То неоден панок лобом двиним стане,
Колиж втїкать хвалить ся, на спису застряне.
А як лук натягну, брязну тятивою,
То мусить з поля втїкати хан кримський з ордою.
Гей, нутеж ви, степи, горіть пожарами,
Бо вже час кожухи мінять на жупани з Ляхами!...
Козак Іван Виногура.
У нього добра натура;
В Польщі Ляхів оббирає,
Смертю карає!

---

*) дешо.

XIII. Вольна Україна.

1.

Ой, служив же я, служив пану католику,
А тепер йому служити не стану до віку.
Ходить ляшок по риночку, шабельку виймає,
Козак його не боїть ся, шапки не здіймає.
Кинувсь ляшок до шабельки, а козак до друка:
„Тепер тобі, вражий Ляше, з душею розлука!“

2.

Та не має лучше, та не має краще,
Я у нас на Вкраїні:
Та не має Ляха, та не має пана,
Не буде ізміни!
Ой, не буде лучше, ой не буде краще,
Як у нас на Вкраїні,
Та не має Ляха, та не має Жида
Не буде унії!

Боротьба з Москвою.

XIV. Руйноване Запорожа.

1.

Ізза гори, з-за Лиману вітер повіває,
Та вже Москва Запороже кругом обступає.
Ой, облягла, обступила, та в город вступила,
Московськими знаменами город закрасила.
Пішла Москва по куріням запасу збирати,
Як би Січу розорила, зачала гадати.
Взяли сотню, кошового і писаря полкового:
Щоб не було Запорожа поки сьвіта того!
Ой, покрилось Запороже густими лозами,
Не повернем щастя-долї гіркими сльозами!

2.

Ой, з-за гори, з-за крутої вітер повіває,
Хитрий Москаль край козацький кругом обнимає.
Наші козаченьки, наші молоденькі
Ніде в страху не бували;
Сорок тисяч Москви, виборного війська
У пень вибивали!
Наші козаченьки, наші молоденькі
Та невеселі стали,
Гей, обступила вража драґунія
Та всіма сторонами.
Ой, обнявши та запорозький край, в курінї всту-
Ой, уступивши та в курінї, запас відбирає. [пає,
Ой, по тім боцї та у Підпільнї широкая гребля;
Ой, не одному же Запорожцю оббив Москаль ребра.
Ой, по тім боцї та у Підвальнї залізнеє кручя;
Ой, плачуть славні Запорожцї, із Сїчи ідучи...

XV. Московські насильства.

1.

Та ще не сьвіт, та ще не сьвіт, та ще не свитає
Та хитрий Москаль запорозьку землю та кругом
[обїжджає.
Ой, обїхавши запорозьку землю, став степ межу-
[вати,
Ой, став городи, панські слободи по річках сажати.
Ой, обсадили панські слободи, та не будуть владїти
Ой, очистимо нашу Україну по саму границю!

2.

Москалики, соколики!
Поїли ви наші волики,
А як вернете здорові
То поїсьте ще й корови...

XVI. Московська зрада.

Ой, пише Москаль листи до кошового: „Ой
[ідіть до нас жити,
Що віддам землю та по прежньому, по Днїстер
[границю.“
— „Ой, брешеш, брешеш превражий Москалю,
[се-ж ти хочеш обманити;
Ой, як підемо в твою землю, то будеш лоби го-
[лити!“
„Ой, не бійте ся славні Запорожцї, та сього-нїчого.
Ще-ж я в своїому білому царстві та не зрадив
[нїкого.“
Ой, уже-ж то славні Запорожцї та й неве-
[селі стали,
Ой, облягли їх, облягли Москалї всїма сторонами.
— „Уклонились тому Москалеви, а ще ми його
[не знали.
Кругом церкви, церкви січової та й калавуром*)
[стали,
Ой, сьвященику, отцю Владимиру, служити**) не
[дали.
Вражі пани, русскі***) ґенерали, еретичі сини,
Край веселий, степ широкий тай занапастили!“
Тече річка невеличка, та підливає кручі;
Заплакали Запорожцї та в Туреччину йдучи.

*

Ой, летіла бомба з московського поля та се-
[ред Січи впала;
Ой, хоч пропало славне Запороже, та не пропала
[слава!

---

*) сторожею.
**) службу правити.
***) московські.

ЗМІСТ.

СТОРОНА

Передне слово 3

Татари і Турки.

I. Татарські напади.

Зажурилась Україна 5
За річкою огні горять 5
Коли Турки воювали 5
Ой, у полї береза стояла 6

II. Турецька неволя.

Ой, на Чорному морю 7

III. Мати виряджає сина в поход.

Ой, по горах снїги лежать 9

IV. Поворот з походу.

Ой, панове молодцї, відкіль йдете 10

Боротьба з Польщею.

V. Перші повстаня.

Ой, то Ляхи — вражі сини 10
Розлили ся круті бережечки 11
Ой, на біду, на горе козак уродив ся 11

VI. Жовті Води.

Чи не той то хміль 11

VII. Корсунь.

Ой, обізвав ся пан Хмельницький 12

VIII. Плач ґрафинї Марини Потоцької.

Засвитали козаченьки 15

IX. Перебийніс.

Ой, почувайте і повідайте 15

X. Похід в Волощину.

Із Низу, із Днїпра 17

XI. Польські насильства і нове повстанє.

Ей, чи гаразд, чи добре 20
Ой, в Чутї, в лїсї 23

XII. Запорожець.

Хоть дивись на мене 23

XIII. Вольна Україна.

Ой, служив же я служив 25
Та, немає лучше, та не має краще 25

Боротьба з Москвою.

XIV. Руйнованє Запорожа.

Ізза гори, з-за Лиману 25
Ой, з-за гори, з-за крутої 25

XV. Московські насильства.

Та ще не сьвіт, та ще не сьвіт 26
Москалики соколики 26

XVI. Московська зрада.

Ой, пише Москаль листи 26

Відозва в справі книжок.

Просьвітний Кружок українських академіків у Львові, — вважаючи бібліотеки по наших читальнях і товариствах найважнійшою справою просьвітного руху, — постановив уложити катальоґ (спис) книжок, які повинні бути в кождій бібліотецї.

Длятого відносимо ся до всїх, що занимають ся просьвітною роботою по селах і містах, щоби порозуміли ся зі своєю громадою, чи з кружком знакомих і прислали нам збірну відповідь від усїх на отсї питаня:

I. 1) Чи в їх селї (або містї) є бібліотеки? 2) До кого вони належать? (до товариств, до шкіл, чи до приватних осіб?). 3) Кілько в тих бібліотеках є книжок? 4) Кілько людей позичало книжки в останнім роцї? 5) Кілько в передостаннім? 6) Кілько книжок визичено в останнім роцї? 7) Кілько в передостаннім?

II. 1) В якім вік̆ї були ті, що зичили книжки? 2) Кілько між ними було мущин а кілько жінок? 3) Кілько біднійших, а кілько богатших? 4) Які книжки подобають ся всїм? 5) Які книжки подобають ся старшим? 6) Які молодшим? 7) Які хлопцям, які дївчатам? (Подати заголовки тих книжок.).

III. 1) Котрі книжочки видання „Просьвіти“ подобають ся, а котрі нї? (Написати, як книжка, що подобає ся [або нї] називає ся!). 2) котрі книжочки видання Качковського подобають ся, а котрі нї? 3) Котрі книжочки Педаґоґічного Товариства, Видавничої Спілки і Бібліотеки Насальського подобають ся, а котрі нї? 4) Що в тих книжочках подобаєть ся, а що нї? 5) Котрі оповіданя в календарах „Просьвіти“, Русского Слова“ і инших, (де їх читають), найбільше подобали ся? 6) Котрі не подобали ся?. 7) Котрі польські або московські книжки, (де їх читають), найбільше припали до смаку людям?

Просимо прислати нам не тільки відповіди на отсї питаня, але взагалї свої уваги про те, яких книжок найбільше люди домагають ся, та які книжки по вашій думцї найпотрібнійші. А на наші питаня просимо відповісти докладно, то значить на кожде з тих 21 питань, і то по правдї. Коли-б на яке питанє ви не могли відповісти, то просимо виразно написати, чому не відповідаєте на те питанє. Сї відповіди мати-муть велике значінє так для нас, як і для тих, що пишуть книжки. Тому просимо прислати як найбільше, як найширших відповідий на адресу:

Юлїян Балицький, Львів, Кохановского 1 Д., „Академічна Громада“..

В кождій читальни „Січи“, „Соколї“ повинні бути отсї книжки:

Грушевський:	Про старі часи на Україні	0·60 К.
Драгоманів:	Про козаків, Татар і Турків	0·24 „
„	Рай і поступ	1·00 „
„	Про заздрих богів	0·25 „
„	Швайцарська республіка	0·24 „
„	Євангельська віра	0·10 „
Франко:	Панщина і її скасованє	0·60 „
„	Коваль Бассім, казка	1·60 „
„	З бурливих літ, оповіданє	2·00 „
„	Лис Микита	1·00 „
„	Вибір деклямацій	0·50 „
„	Звірячий буджет	0.04 „
Будзиновський:	Австрія чи Польща?	0·70 „
„	Козаки у С. Руданського	0·30 „
„	Козацькі часи в народній пісни	3·00 „
„	Хмельниччина в Галичині	0·30 „
„	Хрунь і чорт	0·20 „
Збірник січових пісень		0·40 „
Гоголь:	Тарас Бульба	0·60 „
Гавлічек:	Вибір поезій	1·60 „
Лєнав:	Іван Жижка	0·14 „
Лозинський:	Тарас Шевченко	0·40 „
Маковей:	Весняні бурі	0·20 „
„	Ярошенко, повість	3·60 „
Марта Борецька, оповіданє		0·60 „
Назарук:	Суд Довбуша	0·10 „
„	Про вшехполяків	0·90 „
Старицький:	Облога Буші, повість	0·40 „
„	Богдан Хмельницький, повість	2·00 „
Степняк:	Підземна Росія	3·00 „
Толстой:	Схаменіть ся	0·20 „

Чайківський: За сестрою . . . . 0·60 К.
Безсторонний: Обєктивний погляд на обрядові
відношеня в Галичині . . . . 0·60 „
Твори Степана Руданського том І. (нове
виданє) ціна . . . . 1·00 „

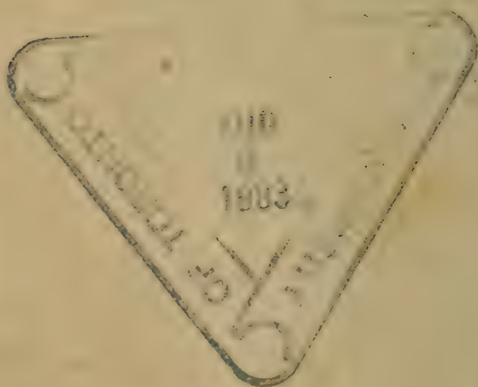
Вже вийшло нове виданє „Кобзаря“ Тараса Шевченка в двох книжках по 1 К — разом 2 К.

Всї ті книжки можна дістати за попереднім надісланєм гроший на адресу: **Книгарня Наукового Тов. ім. Шевченка, Львів, вул. Театральна ч. 1.**

На оплаченє пересилки треба долучити:

20 сот. при книжках, що коштують до 1 К.
30 сот. „ „ „ „ „ 2 „
60 сот. „ „ „ „ „ 5 „

При замовленях на суму більшу як 20 К. книгарня сама оплачує пересилку.

ВАСИЛЬ ДУДАР